

Emnenr. 36

Fylke: Møre og Romsdal

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Lyngdal

Emne:

Bygdelag: Sandnes-Stranda

Oppskr. av: Berthel Bjørlykke

Gard: Sandnes og Lid

(adresse): Eidra

G.nr. 103-104 Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. *Mut etter eiga røynsle.*

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Helsing, Fakker, Årstad.

1. Det rikk med hovudet tyder ja. Rister ein på hovudet tyder det nei.

Flanndebeunden kunne ikkje akkurat tyda ja eller nei. Men ein skjøva gjerne på seg, når ein ikkje vilde, eller sapte med den eine handa fram over den opne hi handa, når ein vilde gje uttrykk for at det var svårt. "Ikke minn enn so!" sa ein gjerne med same.

2. Det var god folkeskikk å helsa på alle ein møtte eller gjekk forbi. Eg hugsar gamle Prestå- ho var fødd 1812, og dette var ist i 90-åra. Me gjekk nær bygdemengen og raka høy. Då kom der ei framand dame og gjekk forbi, og ikkje helte på oss. Gamle kona vart svært fornærma, tykte ho var utilgjævelig straktig, ho som gjekk forbi, uten å helsa!
3. Det var vel regel at den helste fyrst som var vart rekna for mest "høysesjande".
4. Når to møttest på regn, so sa den eine "Godt mot!" og hin svara det same, "Godt mot." Dei kunne også sege "Godt møte!" Svaret var då "Takk for det!" Står der ein, so seger den som går forbi "Statt i fred!" og får då svaret "Takk for det!", og kanskje "Velkommen hit!" Er der fleire so er helsinga "Statt i fred"

21

"Signe laget", "Signe kvilet", "Sit i fred", "Ligg i fred", "Sit og stå i fred" alt alt etter hva stillingar dei hadde, um dei stod, sat eller låg. Svaret var i alle tilfelle "Takk for det."

5. Var det folk ein sjelden treffe, eller var serleg glad for å treffe, so tok dei kvarandre i hendene og "neuchelsast" Elles halsa ein berre med munn.

Treffe ein prest, eller ein annan "høystående", so letta ein på hatten (hiva), og hadde ein tid til å stoppe, so neuchelsast dei.

På bågga hovudet eller kroppen, det trur eg er innkomne i seinare tid. Kan ikkje hugse og sag det dei og var liten.

6. Nei det vit eg ikkje um.

7. Nokon sers helringarnote vit eg ikkje um, som hadde grønn i klada. Men ein tok det gjerne noks mein høytidelig, når ein var høytidskledd. Kom ein t. d. til gjestebod, som bryllup, gravøl et. liknande, tok ein del aftast mein høytidelig, neuchelsa, og gjekk sprakt.

8. Dei hantehlsa, når dei snåstest med kyrkje eller ved andre storne stemme. Og når dei kom til gjestebods som bryllup, barnsol, gravøl, jolegilde o. l. Dei helste på både gamle og unge.

9. Det kunne vel treffe at den eine klappa hin på huda; men det var uidentisk. Han måtte helst "hau ein grand i toppen", dei gjorde ein so mangt.

10. Karane tok av seg hatten med same dei høyrde kyrkje-klokka. Kvinnfolka vit eg ikkje hadde nokor fyrste solis. Det var langt frå oss til kyrkje, so når me var heime, kunne me ikkje høyra kyrjeklokka.

11. Eg vit ikkje um noko serleg. Kan henda karane tok av seg hatten (hiva) og helste på fylgjet.

12. Dei skulde letta på hatten (hiva) fyrste gongen dei sag eit ynn opne haub.

13. „God morga“ sa ein i morgonrykta, eller „Go mårn“
Flågst å dag sa dei „God dag“. Når det leid til kvelds, eller
vart nøykt sa dei „God kveld“. Den tiltata soara med
å taka upp alle same orda eller helsinga som den
første brukte. Når ein gjekk sa ein „Far vel“. Var det
inn kvelden, so ein ikkje hadde von inn å treffast meir
den dagen, sa ein „God natt!“ i to ord.
14. I den seinare tid hev dei teke til å segga „Mårn“ eller
„Go mårn“ heile dagen. Det er eit utslag av at kulturen
er i forfall. Det er kome inn etter 1900.
15. Det er rekna for mindre god kulturen å bruka slike
meningsløse helsingar, og soart kan verta deretter.
16. Det er vort meir splintferder den siste marnsaldren.
Dei tek ikkje det lenger so nærme med noko.
17. Det hev vore vanleg og er vanleg erme å bruka helsingane
„Signe arbeidet“, „Signe strævet“, „Signe kvile“, „Signe laget“.
I dette hundradåret hev det ikkje vore vanleg å norma
Guds namn i helsingane. Men det er sjøløst meininga at
det er allium.
18. Dei sa ofte „Til lücke med arbeidet“ el. „Lücke med arbeidet“
„Lücke med -“ brukte dei i mange høve, ikkje berre som
helein, men som gyste til den som fekk noko, eller
kjøpte seg noko nytt.
19. Ja, det er rekna for pen folkeskikk å segga
„God dag i (på) huset“, når ein kom inn, sjølv om der
ingens var inne, anna den ein kom inn i fylgje med.
20. Han bad inn å få tala med honom „under firs årg“,
anten det var husefaren eller ein annan han vilde
snakke med.
21. Det var ikkje vanleg å banka på døra, når ein
gjekk inn til grannen. Det hev vore meir vanleg i
det siste. Det var når her kom nokon frå Vangloen,
dei pla banka på utedøra.

- 22. Dei inne svara „Kom inn!“ eller noko slikt.
- 23. Han skulde helst gje seg til altmed døra til han vart bedd um å koma fram og setja seg. Dei sette fram ein stol åt honom, eller synte honom til ein sess. Berre når det var godt kjende eller nærskylde kunne dei leita seg sess sjølv, utan å vera bedd um det. Det var rekna for tankeløysa eller uhovisk å ikkje byrja fram sess til den som kom inn.
- 24. Det var ikkje vanly å taka av seg hatten (tjura) um ein kom inn på grunnegarden. I det siste hov det vorte vanly. Når ein kom inn til „kondisjonerte“ måtte ein take av det ein hadde på hovudet.
- 25. Eg veit ikkje um nokon fart talemåte i det hove.
- 26. Det veit eg ikkje um. Det måtte då vera ein som var uvelkomen, som kanskje ikkje vart boden setje.
- 27. Eins svara på helsinga helst med å brúka same orda som den komande brúkte. Eller den komande sa „God dag“ og hin svara „Gud seigne deg!“
 Gamle-bertha, ho Marthe i Lid, fødd på Sandnes 1812 fortalde at då ho var litå, so brúkte dei å leika van-ylvingar. For dei frå Vangslun var so højsidsome, når dei kom til fremande. I fyrst krekka dei på ubedøra, og når det so kom folk ut so helsa dei: „Guds fred og god dag og godt um deg!“ Slikt højsidelig framfud var ikkje vanly i Lyda, derfor la borna merke til det.
- 28. Ein sette fram stol, låg der noko på han, so tok dei det vikk. Det var no so naturleg. Noko serleg fyrgjerdite eller vit og ikkje um. Var det storframande, so tok ein det gjerne noko meir alvorleg.
- 29. Dei vart handhelra og bedne velkomne. Det fylgde gjerne nokre ord um at „det u lenge no sidan sist“, „det er ikkje å segga de vil lydast um oss alt“, „me tok til å triv de hadde gløymt oss“ eller noko i den leid.
- 30. Dei som gjevte sa „Far vel“ (i to ord) og kanskje „Vårherre vere alle med dotke!“ Den som var alt

svare "Far vel" eller "Far også vel". Til det andre svare dei "Sja, med deg også!" Dei sa det i ein reis tone. Det var snakk so at tonen var riktigare enn orda. Men tonen kan eg ikkje gjø alt på papiret.

31. Orda var stort sett dei same. Måten å sege dei på kunne vera noko ulik. Ein drøg kanskje noko snurr på orda, la snurr sjøl i dei, når ein visste det vart lenge til neste gong.
32. Nei, kjyst offentleg var ei stor skam for vakre folk. Det var einast mora som kunne kjyst småbarna sine.
33. Eg høyrde gjete at småbarn skulle kjyst vakre folk til goddag eller farvel; men eg har aldri sett det eller høyrst det sjølv. Eg høyrde faktisk òm ein guttinge som fekk ein kjyst av ei vakre kvinne. Han vart so utaviss at han vart liggjande og gråt heile kvelden.
34. Dei tala òm å "gjø mennesken".
35. Nei, det høyrde ikkje med i folkelivet.
36. Litt bært.
37. Det vart eg ikkje òm.
38. Litt bært.
39. Sja, dei kunne "kjyst nase" stundom.
40. Det kunne vel andre vakre med gjera. Det var ^{vemkapseliken} ~~no~~.
41. Det vart eg ikkje òm.
42. Sja. Dei gav "kjyst" eller "godkjyst" eller "var gode med-".
43. Mellom vakre var det lite brukt med "godkjyst". Men det hende vel. Det var helst barn som gav og fekk godkjyst.
44. "Lukke til" eller "Til lukke" vart ofte nytta. Det vart nytta, når ein tok til med eit arbeid. Det høyrde dei ønske òm at arbeidet måtte lukkast. Det vart nytta, når nokon fekk nokre nytt, nye klade eller ny arbeidereidskap. Det var då ønske òm at lukke måtte fylgja, når ein brukte dette nye. Det vart nytta ved bruloving og gifson, og høyrde dei ønske òm lukke i sermiant.

Var det eit arbeid, so sa ein „Lütke (d. til lütke) med arbeidet.“ Var det berre planar um noko ein vilde gjera, so sa ein „Ja, lütke til“, dersom ein likte at arbeidet vart gjort.

45. I høgtiden sa dei „God jül“ „God påske“, „God pinsse“ eller „God høgtid“. Med ngår sa ein „Godt år“ eller „Godt nytt år“.

46. Veit ikkje um noko.

47. Dei sa „Takk for maten“, „Takk skal du ha“, „Stor takk“, „Tusen takk“, „Takk og are“ d. liknande. Ein gammal vass lydte: „Takk og are må so vere. - Stor are og takk er eit berøimuleg snakk.“ Dette forholdt gamle-basta, född 1812.

I gjestebod gjorde dei det på ein sær måte: Når dei var ferdige og hadde lese eller sungen eller maten, so var det ein som sette høgre handa fram yver bordet. So kjem hinc og legg kvar si høgre hand flat upp å den fyrste, so mange som når i. Dei som ikkje når i fyrste ledet lagar seg eit nytt lad. Og so seier dei „Takk for maten“. Etter dei er gædde frå bordet går dei kring og takkar vertafolket, helst skal ein takke upp i handa.

48. Det veit eg ikkje um.

49. Skulle det vera rekkelyg gale, so gjorde ein seg til som ein vilde bli eller tørke upp. „Det er so ein kan brøyte seg“, sa dei.

50. No seier ein mest „du“ til alle. Til „høgtidsånde“ folk seier ein „de“. Det fyrste y här eller sa dei skändom „de“ og „dohke“ til beskefrelde.

51. Nei, „kan“ seier ein no berre til kjendene. „Vil ikkje han vere snille, kan!“. Det var nok vanleg fyrr å nemna titlane, når ein snakka med prestem eller skrivaren. „Kva mienes prestem um det?“